

Т. В. Черничко

Механізми інвестиційної активізації інноваційного підприємництва в системі економічного розвитку прикордонних територій

Проаналізовано функціональні можливості державного впливу на активізацію процесів залучення інвестицій мезокомплексу на прикордонних територіях, за допомогою яких можливе зростання масштабів інвестування інноваційного підприємництва. Проведено дослідження інноваційної сприйнятливості та інвестиційної активності бізнесу Львівської області. Обґрунтовано напрями вдосконалення державного управління інвестиційною активізацією інноваційного підприємництва та ефективного використання регіонального потенціалу.

Ключові слова: інновації, інноваційне підприємництво, інвестиції, регіональний розвиток, державний механізм управління активізацією розвитку.

Постановка проблеми. В умовах інтеграційного поступу України у європейське і світове економічне співтовариство особливого значення набуває розвиток державного механізму управління активізацією інноваційного підприємництва, який на сьогодні включає доволі обмежений склад методів та інструментів. Відставання інституційних важелів макроекономічного характеру помітно обмежує активність залучення інвестицій у новачії, розширення їх масштабів, вдосконалення структури та підвищення ефективності використання. Просторово-територіальні особливості прикордонних територій дозволяють чіткіше означити основні прогалини у використанні адміністративних і фінансових важелів органів місцевого самоврядування, порівняно із сусідніми державами Європи. Вказане визначило мету дослідження: проаналізувати інвестиційну сприйнятливість та активність інноваційного підприємництва на регіональному рівні для визначення ефективних державних механізмів впливу на його розвиток у прикордонних територіях України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика інноваційного підприємництва перебуває на перетині поля знань кількох наук. Визначальну роль інновацій для розвитку економіки одним з перших підкреслив Й. Шумпетер і його послідовники: М. Кондратьєв, Р. Солоу, Б. Твісс та ін. Розвиток систем управління вивчали такі відомі вчені, як Г. Ансофф, П. Друкер, Д. Нортон, М. Портер. Питання інвестиційного забезпечення

© Т. В. Черничко, 2014.

комерціалізації новацій у взаємозв'язку з важелями державної підтримки постало від теоретичних засад державного регулювання економіки загалом і розглядалося В. Борщевським, З. Варналієм, Т. Васильцівим, К. Вашенком, В. Воротіним, В. Гесцем, О. Савлуком, Т. Скрипко та ін.

Метою статті є обґрунтування напрямів удосконалення державного управління інвестиційною активізацією інноваційного підприємництва та ефективного використання регіонального потенціалу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Разом з тим низка теоретичних і прикладних питань ефективних механізмів підтримки інноваційного підприємництва потребує ґрунтовнішого опрацювання. Зокрема, особливо важливим для розробки нових та удосконалення наявних форм, методів та інструментів інституційного та економічного характеру є питання функціональних можливостей державного впливу на активізацію процесів залучення інвестицій мезокомплексу, за допомогою яких буде забезпечено зростання масштабів інвестування інноваційного підприємництва. На прикордонних територіях цільова функція державного регулювання інноваційного підприємництва має забезпечувати узгоджену реалізацію інтересів стейкхолдерів, скоординовану із загальним вектором інвестиційної активізації для формування моделі національної інноваційної системи.

Для всеохоплюючого характеру оцінки співвідношення потенційних можливостей і рівня розвитку інноваційного підприємництва західного прикордонного регіону – Львівщини – ми використали фактори інноваційної сприйнятливості та інноваційної активності. Сприйнятливість підприємництва до нововведень ґрунтується на диверсифікаційних можливостях бізнесу, комунікаційних передумовах і ступені стандартизованості процесів регіонального розвитку. Інноваційна активність, своєю чергою, включає динамічну систематичну діяльність підприємництва щодо розробки та впровадження новацій. Отож, цікавим видається інтегрований аналіз взаємозв'язку цих двох сторін розвитку регіональної економічної системи.

У Львівській області функціонує понад 74,4 тис. суб'єктів господарювання (близько 77% – це фізичні особи-підприємці). Серед підприємств області переважають малі підприємства – 94,4%, на середні підприємства припадає 5,4%, великі – 0,2%; у малому підприємстві переважає мікропідприємство (95,3%). За видами економічної діяльності традиційно найбільшою є частка малих підприємств у сфері оптової та роздрібно торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів – 29,4%. Найбільше працівників (42,0%) зайнято на середніх підприємствах; у

малому бізнесі області, як і в Україні загалом, спостерігається тенденція до скорочення чисельності персоналу.

У табл. 1 зведено дані про інвестиційно-інноваційну активність бізнесу регіону за 2010-2013 рр. Після 2011 р., через вплив потужних ситуаційних чинників капітальні інвестиції практично не нарощувалися, що позначилося на місці регіону у загальнодержавному рейтингу (зниження за цим показником до 8 місця, за величиною інвестицій на одного мешканця – до 11 місця, за темпами приросту інвестицій – до останнього).

Таблиця 1

Інноваційно-інвестиційна активність
і джерела фінансування бізнесу Львівської області [3]

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2013/2010 рр.; ±, %
Усього капіталовкладень, млн грн.	8830,2	12114,0	11173,3	9816,7	111,2%
Частка інвестицій у немате- ріальні активи, %	1,2	1,1	1,0	1,5	+ 0,3 в. п.
Частка інвестицій у матеріальні активи, %	98,8	98,9	99,0	98,5	- 0,3 в. п.
Частка підприємств, що займа- лися інноваціями, %	13,4	13,2	13,4	16,6	+ 3,2 в. п.
Загальна сума витрат млн грн.), у т. ч.:	139,3	162,7	280,6	257,1	184,5%
придбання нових технологій	113,5	148,2	250,0	232,5	204,9%
дослідження і розробки	7,7	7,9	10,5	15,7	203,2%
У т. ч. загальні витрати за власні кошти	92,7	146,7	261,4	213,7	230,5%
Частка впроваджених інно- вацій за власні кошти, %	66,5	90,2	93,2	83,1	+ 16,6 в. п.

Близько половини капітальних інвестицій відбувається за рахунок власних коштів, десяту частину вкладень здійснено за рахунок кредитів банків, питома вага коштів іноземних інвесторів залишається незначною, що має сигналізувати органам влади про необхідність оздоровлення інвестиційного клімату цього прикордонного регіону.

Частка інвестицій у нематеріальні активи на Львівщині декілька років поспіль залишається дуже малою – до 1,5% усіх капіталовкладень. Натомість переважну частку капітальних вкладень становили інвестиції у будівельні об'єкти різного призначення, проте здебільшого не для розширення потужностей виробничих підприємств, а у житлові будівлі,

інженерні споруди логістичного і торговельного призначення. На придбання машин, обладнання, інвентарю та транспортних засобів витрачається приблизно третина всіх вкладень. За напрямками в середньому понад 70% інвестицій спрямовуються на створення та придбання нових активів, решта – на відновлення, модернізацію і розширення наявних основних фондів.

Пріоритетними галузями інвестування у Львівській області є промисловість, операції з нерухомістю, будівництво, торгівля, транспорт та зв'язок. Однак динаміка інвестування у реальному секторі економіки має тенденцію до спадання: щорічне скорочення на 4-5% навіть у фактичних цінах, що насамперед зумовлено значним скороченням капітальних інвестицій у підприємства добувної та переробної галузей. Водночас зростають обсяги інвестування підприємств з виробництва та розподілення електроенергії, газу та води, що можна пояснити активізацією процесів роздержавлення.

Підприємства окремих підгалузей переробної промисловості пригальмовують свою діяльність: скорочують обсяги інвестування деревообробна, меблева, легка промисловість, металургія і металообробка, нафтопереробка. Разом з тим приросту інвестицій досягнуто на підприємствах хімічної та нафтохімічної промисловості, целюлозно-паперового виробництва та видавничої діяльності, з виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів, машинобудування.

Як показує статистика, за чотири роки інвестиції у нові технології, дослідження і розробки зросли удвічі. У той же час обсяги витрат на виконання наукових і науково-технічних робіт власними силами організацій у фактичних цінах скоротилося, а фінансування за рахунок іноземних джерел зменшилося у рази.

Державні асигнування припадають здебільшого на дослідження і розробки в галузі природничих наук, а у галузі технічних наук з Державного бюджету фінансуються за остаточним принципом. Близько 96% державних коштів скеровується на виконання робіт науковими установами, вищими навчальними закладами, решта надходить науководослідним та інженерно-конструкторським підрозділам безпосередньо на підприємствах. В області працюють 75 організацій, що проводять наукові дослідження і розробки, проте лише 2 з них – виробничі підприємства.

Позитивною передумовою інноваційної активності бізнесу Львівщини міг би стати високий інтелектуальний потенціал її мешканців, однак, на жаль, на сьогодні не спостерігається його адекватне використання. Так, за кількістю наукових організацій і кількістю виконавців наукових

досліджень, які мають наукові ступені доктора та кандидата наук, область посідає третє місце серед регіонів України (після м. Києва та Харківської області). Проте частка обсягів наукових і науково-технічних робіт, виконаних науковцями Львівської області, у загальному обсязі в Україні становить менше 3% або в рейтингу область посідає лише шосте місце. Найбільша частка (40-42%) цих робіт виконується вищими навчальними закладами, 30-35% – припадає на організації галузевої науки, 24-27% – установи академічного профілю. Власними виробничими підрозділами підприємств розробляється менше 1% інноваційних проєктів, тобто практики бізнесу дуже слабо залучені до початкового етапу життєвого циклу інновацій. Крім того, обсяг науково-технічних робіт останнім часом у порівняльних цінах стабільно спадає (табл. 2).

Таблиця 2

Обсяг виконаних наукових і науково-технічних робіт у Львівській області [3]

Показник	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2013/2010 рр., %
Усього, у фактичних цінах, млн грн, у т. ч.:	299,6	308,3	300,8	314,9	105,1
фундаментальні дослідження	108,5	106,4	125,0	135,3	124,7
прикладні дослідження	60,2	75,0	66,3	67,0	111,3
розробки	104,9	96,1	75,3	82,8	79,0
науково-технічні послуги	26,1	30,9	34,2	29,8	114,2

У той же час у натуральному вимірі на етапі прикладних розробок за статистичними даними науково-технічна діяльність у регіоні активізується. Так, на створення нових видів техніки у 2012 р. скеровано 85 розробок (82 у 2011 р.), нових технологій – 129, сортів рослин і порід тварин – 55, матеріалів – 55 (161, 44 та 76 у 2011 р. відповідно).

Частка організацій, які виконували наукові та науково-технічні роботи в галузі технічних наук, становила 30,7%, природничих – 38,7%, суспільних – 10,7%, організацій, що мають багатогалузевий профіль, – 12%, гуманітарних – 8%. Кількість організацій, які працювали в галузі технічних наук, зменшилась з 47 – у 2000 р. до 23 – у 2012 р.

Пониження активності підприємництва відбувається у всіх основних видах економічної діяльності, і найсуттєвіше – у промисловості, зростання обсягів реалізованої продукції стабільно фіксується лише у торговельних організацій. У той же час прибутковість діяльності демонструють понад 60% зареєстрованих підприємств, зокрема сільського, лісового та рибного

господарства, операторів нерухомості, промисловості, транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності, ритейлу, фінансової та страхової діяльності. Нерентабельно працюють підприємства з тимчасового розміщення й організації харчування, будівництва, діяльності у сфері мистецтва, спорту, розваг і відпочинку. Хоча, попри обсяги і динаміку інвестування у ці галузі, виникає певний сумнів щодо достовірності їхньої збитковості. Підприємці також показують високу кредиторську заборгованість перед банками, яка у динаміці лише зростає.

Структурна декомпозиція механізму державного управління розвитком інноваційного підприємництва включає п'ять функціональних модулів: інституційний, економіко-організаційний, інфраструктурний, маркетинговий, комунікаційний, які агрегують різноманітні форми, методи та інструменти регулювання.

У рамках Європейської програми сусідства та партнерства [11] передбачалося додаткове фінансування транскордонних програм. В інституційному розрізі Львівщина має особливі економічні зони – рекреаційний курортполіс «Трускавець»; промислово-орієнтований «Яворів», що включає щільні транскордонні зв'язки і технологічний парк; науково-промисловий технополіс при НУ «Львівська політехніка»; інноваційний бізнес-інкубатор «Startup Depot», створений у рамках спільного проекту Інституту міста, ІТ-компанії ELEKS і Львівської міської ради. Однак надання юридичного статусу цим інституціоналізованим точкам зростання економічного простору не спричинило помітного зростання концентрованого інвестування.

Слід констатувати недостатню опрацьованість економіко-організаційних важелів впливу на розвиток інноваційного підприємництва Львівщини. Зокрема, відміна податкових пільг жодним чином не компенсована іншими стимулюючими засобами (як то розширення фінансової бази інвестиційних ресурсів шляхом розміщення цінних паперів на національному фондовому ринку); не розроблені критерії вибору інвесторів щодо надання преференцій (на наш погляд, слухним є врахування ключових соціально-економічних пріоритетів прикордонної зони: створення робочих місць, виробництво експортоорієнтованої чи новітньої продукції).

Львівська область має найбільшу протяжність державного кордону з Європейським Союзом, що ставить перед регіоном особливі завдання як щодо розбудови та модернізації прикордонної інфраструктури, так і в питаннях забезпечення активних транскордонних і міжрегіональних комунікацій бізнесу із сусідніми регіонами іноземних держав. Відповідно, Стратегія розвитку Львівської області на період 2007-2015 рр. передбачає

ціль, що відображається гаслом «Львівська область – ворота України до Європейського Союзу» [7]. Пріоритетним визнано розвиток між-регіонального і транскордонного співробітництва та участь Львівщини в міжнародних програмах [6].

Отже, у результаті нашого дослідження виявлено і систематизовано фактори інноваційної сприйнятливості підприємництва в системі економічного розвитку прикордонних територій (табл. 3).

Таблиця 3

Передумови інвестиційної активізації інноваційного бізнесу Львівщини [3]

Сприятливі передумови	Гальмівні чинники
1. Просторові особливості	
Вигідне географічне, прикордонне розташування; наявність сировинних ресурсів для промисловості	Віддаленість від столиці країни
2. Економіка і промисловість	
Потужні підприємства промисловості з усталеним позитивним реноме; технологічний досвід; значна частка недержавних підприємств; розвинений будівельний комплекс	Структурна деформація промисловості; низька конкурентоздатність; висока матеріало- та енергомісткість продукції; втрата ринків збуту; низький рівень інноваційності економіки; неінтегрованість у міжнародні сертифікаційні системи
3. Туристично-рекреаційний потенціал	
Високі туристичні та рекреаційні можливості; унікальні історико-культурні місця; історичні зв'язки з діаспорою; стародавні культурні традиції	Відсутність сучасної інфраструктури; низький рівень промоції регіону, недостатній рівень якості туристичного продукту
4. Транспорт і зв'язок	
Розвинена мережа шляхів сполучення; сучасність міжнародного аеропорту; розвинена мережа пунктів перетину державного кордону; розгалужена мережа продуктопроводів; значне покриття території сучасним зв'язком	Незадовільний стан шляхів сполучення; недосконалі водні інженерні споруди; неефективне використання великої кількості військових споруд
5. Ринкова інфраструктура	
Активність приватного сектору, висока самозайнятість; наявність бізнес-центрів, технопарків, особливих економічних зон; наявність розгалуженої мережі банківських і страхових установ	Низька активність інвестиційних і пенсійних фондів; відсутність кредитного венчурного бізнесу; нерозвинені певні сегменти ринкової інфраструктури (біржі, аудит, консалтинг тощо)
6. Інтелектуальний потенціал	
Високий ступінь освіченості населення; висококваліфіковані кадри; можливість переймання досвіду за кордоном	Поширена практика невідповідного до кваліфікації використання трудових ресурсів

Таким чином, ключовим напрямом вдосконалення державного управління інвестиційною активізацією інноваційного підприємництва та ефективного використання регіонального потенціалу має стати інноваційний ліфт, тобто мережа інститутів розвитку та підтримки нововведень на всіх стадіях їхнього життєвого циклу з наданням державних гарантій за кредитами малому наукоємному бізнесу і митних пільг вітчизняним експортерам високих технологій. Це дозволить ефективніше формувати сприятливе підприємницьке середовище, стимулюватиме ділову активність населення і забезпечить розвиток підприємництва у прикордонному регіоні.

Список використаних джерел

1. Борщ О. Л. Теорії залучення інвестицій на прикордонні території [Електронний ресурс] / О. Л. Борщ // Ефективна економіка. – 2013. – №5. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2047>
2. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети : монографія / за ред. З. С. Варналій. – К. : НІСД, 2007. – 820 с.
3. Інформація з офіційного сайту Головного управління статистики у Львівській області. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lv.ukrstat.gov.ua>.
4. Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні : національна доповідь / К. О. Ващенко, З. С. Варналій, В. С. Воротін, В. М. Геєць [та ін.]. – К. : Держкомпідприємство, 2008. – 226 с.
5. Рішення Колегії Міністерства регіонального розвитку та будівництва України від 17 вересня 2009 р. №46 «Про проект Концепції Національної стратегії формування та розвитку транскордонних кластерів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN50039.html
6. Рішення Львівської обласної ради №126 від 17.05.2011 р. «Про затвердження Програми інвестиційного розвитку Львівської області на 2011-2015 рр.» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.oblrada.lviv.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=78&Itemid=48%29
7. Рішення Львівської обласної ради №403 від 16.03.2012 р. «Про затвердження Регіональної програми з міжнародного і транскордонного співробітництва, європейської інтеграції на 2012-2014 рр.» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.oblrada.lviv.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=78&Itemid=48%29.
8. Савлук О. В. Концептуальні підходи до визначення інвестиційної привабливості регіону / О. В. Савлук // Вісник Хмельницького національного університету: Економічні науки. – 2011. – № 5. – Т. 2. – С. 241-245.
9. Скрипко Т.А. Активизация предпринимательства для повышения конкурентоспособности региона / Т.А. Скрипко // Актуальные проблемы экономической

політики: матеріали V Всеросійської научно-практичної конференції. – Уфа: РИЦ БашГУ, 2014. – С. 113–115.

10. Скрипко Т. О. Стан та тенденції розвитку інноваційного підприємництва Львівщини / Т. О. Скрипко // Торгівля, комерція, підприємство : зб. наук. праць Львів. комерц. академії. – Вип. 14. – 2012. – С. 140-145.
11. Стратегічні пріоритети та механізми інноваційного розвитку сільських територій західного регіону України : монографія / ред. В. В. Борщевський, Т. Г. Васильців]. – Львів : Аверс, 2014. – 176 с.

Chernychko T. V. Mechanisms investment promotion of innovative entrepreneurship in the economic development of border areas.

The analysis of the functionality of state influence on the activation process of attracting investments meso-complex in the border areas, in which the increase in investment is possible innovative entrepreneurship. Researched innovation susceptibility and investment business of Lviv region. Directions of governance investment promotion of innovative entrepreneurship and efficient use of regional capacity are substituted.

Keywords: innovation, innovative entrepreneurship, investment, regional development, state mechanism of governance activation management.

Чернычко Т. В. Механизмы инвестиционной активизации инновационного предпринимательства в системе экономического развития приграничных территорий.

Проанализированы функциональные возможности государственного влияния на активизацию процессов привлечения инвестиций мезокомплекса на приграничных территориях, с помощью которых возможен рост масштабов инвестирования инновационного предпринимательства. Проведено исследование инновационной восприимчивости и инвестиционной активности бизнеса Львовской области. Обоснованы направления совершенствования государственного управления инвестиционной активизацией инновационного предпринимательства и использования регионального потенциала.

Ключевые слова: инновации, инновационное предпринимательство, инвестиции, региональное развитие, государственный механизм управления активизацией развития.